

9. Алексеева, А. Правила нового покоління [Текст] / А. Алексеева, Д. Карпенко, Э. Кутепова // Комп&ньоН. — 2010. — № 49—50. — С. 56.

10. Тимошенко Д. В. Шляхи гармонізації вікового фактору в контексті тімблдіingu [Текст] / Д. В. Тимошенко // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки». Вип. 5 (Ч. 3) / Херсонський державний університет. Редкол.: голов. ред. К. С. Шапошніков. — Херсон, 2014. — С. 72—79.

УДК:339.54

АНАЛІЗ ПІДХОДІВ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Т. Б. Топольницька

*Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу
e-mail: rtcb@ukr.net*

Досить недовгий період незалежності України і, відповідно, недостатнє накопичення досвіду понятійного обґрунтування регуляторної діяльності обумовлюють постійну еволюцію поняття зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД), виділення в ньому різних аспектів. На сьогоднішній день єдиний підхід до його визначення не сформувався.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» ЗЕД – це діяльність суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності, побудована на взаємовідносинах між ними, що має місце як на території України, так і за її межами [1]. Інше тлумачення ЗЕД подається в частині першій ст. 377 Господарського кодексу України. Згідно з ним зовнішньоекономічною діяльністю суб'єктів господарювання є господарська діяльність, яка в процесі її здійснення потребує перетинання митного кордону України майном та/або робочою силою [2].

Перше, на що варто звернути увагу в аналізі обох визначень, це ототожнення ЗЕД лише із діяльністю суб'єктів господарювання. У контексті порівняння переліку суб'єктів, які номіновані в зазначених актах законодавства, варто зауважити, що з масиву діяльності з іноземними елементами випадає ціла низка видів операцій (ввезення фізичними особами, які не є підприємцями, товарів, предметів, рух робочої сили, надання послуг самозайнятими особами тощо).

Другий важливий аспект змісту ЗЕД, з якого у вітчизняному законодавстві існує колізія, це елемент «міжнародності». У науково-практичному коментарі до ГКУ зазначається, що «...обов'язковою умовою віднесення того чи іншого виду діяльності до зовнішньоекономічної є перетин митного кордону України майном чи робочою силою...» [3]. Приймавши ознаку перетину митного

кордону за обов'язкову, законодавці значно зменшили перелік господарських операцій, які можуть відноситися до зовнішньоекономічних. Єдиним критерієм для визначення міжнародного характеру договору у ратифікованих Україною міжнародних конвенціях, а це Віденська конвенція ООН про договори міжнародної купівлі-продажу товарів 1980 р. [4] та Нью-Йоркська конвенція ООН про позовну давність у міжнародній купівлі-продажу товарів 1974 р. [5], визначають місцезнаходження комерційних підприємств-сторін на територіях різних держав.

Дослідження та аналіз наукових підходів до визначення поняття ЗЕД в енциклопедичній та довідниковій економічній літературі показали, що авторські трактування ЗЕД за ознакою сфери чи видів операцій є схожими за змістом, оскільки автори описують сферу чи вид економічної діяльності, які пов'язані з різними видами зовнішньоекономічної діяльності (зовнішньою торгівлею, іноземними кредитами та інвестиціями, здійсненням спільних з іншими країнами проектів тощо). Вивчені трактування підтверджують той факт, що ЗЕД є частиною загальної діяльності підприємства, тобто взаємопов'язаною з нею, а не відокремленою підсистемою. Водночас зовнішньоекономічна діяльність має характерну особливість, що полягає у її здійсненні на іншому – міжнародному – рівні, який проявляється у взаємовідносинах з контрагентами з інших країн. Крім того, частина авторів не розмежовує зовнішньоекономічну діяльність підприємств і держави; часто відсутні посилання на те, що суб'єктами даної діяльності мають бути контрагенти з різних країн; метою ЗЕД визначають отримання прибутку; ЗЕД ототожнюється з однією з її складових, тобто визначення мають вузький, односторонній характер і не повністю розкривають суть поняття.

Таким чином, критичний аналіз підходів до визначення ЗЕД виявив, що у вітчизняній традиції відображено дві основні точки зору: правовий детермінізм – відбувається запозичення законодавчого терміну в наукову літературу, а дискусії щодо змісту цього терміну проводяться лише стосовно наявності колізій між визначенням ЗЕД у ГКУ та Законі України «Про зовнішньоекономічну діяльність»; економічний еkleктизм – поняття ЗЕД використовується як узагальнення її видів без чіткого визначення самого поняття або асоціюється лише із зовнішньоторговельними операціями. В іноземній літературі більш розповсюдженим є підхід, близький до другої точки зору, однак саме поняття ЗЕД вживається не часто.

Обидва зазначені підходи не дають змоги відобразити повноту розуміння ЗЕД з різних причин. Правовий детермінізм занадто звужує поняття ЗЕД, зводячи її лише до діяльності суб'єктів господарювання України, та ще й з обов'язковим перетином митного кордону. Економічний еkleктизм акцентує увагу на змісті діяльності підприємств, також звужуючи коло операцій, які можуть бути зовнішньоекономічними, і розглядаючи ЗЕД в контексті

управління підприємством, тобто, по-перше, поза увагою знову залишаються інші суб'єкти, які мають стосунки з «міжнародним елементом», а, по-друге, акцент на стратегії, тактиці, отриманні прибутку підприємства не відповідає масштабу державного рівня управлінської діяльності, адже держава в ринковій економіці не повинна втручатися в ці сфери. Останнє означає, що визначення, які містять посилення на стратегічну або тактичну мету, механізми організації та здійснення ЗЕД швидше стосуються менеджменту зовнішньоекономічної діяльності на рівні підприємства, аніж самої ЗЕД.

У контексті розвитку наукових основ трактування ЗЕД доцільно скористатися результатами аналізу, наведеними у роботі Л. Батченко, С. Мойсеєнко [6], у якій ЗЕД розглядається шляхом звуження змісту понять від «міжнародні економічні зв'язки» до «міжнародні комерційні операції суб'єктів господарювання». Поділяючи точку зору авторів на продуктивність даного підходу, варто все ж таки уточнити зміст окремих категорій, які включені до схеми аналізу, і внести до неї низку суттєвих доповнень, які пов'язують економічний зміст ЗЕД з її правовою формою (формами), що дасть змогу певним чином поєднати елементи економічного та правового детермінізму в трактуванні даного поняття.

Спираючись на викладені вище міркування, трактування ЗЕД має здійснюватися з огляду на такі положення:

- зміст ЗЕД має охоплювати всі форми міжнародних економічних відносин у зв'язку з інститутами, як правилами і усталеними практиками здійснення цих відносин, причому останні поділяються на врегульовані та врегульовані нормами права, дозволені і недозволені;

- міжнародні економічні відносини здійснюються між суб'єктами різних юрисдикцій (суверенних територій), які поділяються на суб'єкти публічного та приватного права (по-суті, за ознакою реалізації державноуправлінських повноважень, що мають адміністративну природу); тобто ЗЕД – це форма реалізації приватноправових відносин, а регулювання ЗЕД – публічноправових;

- ЗЕД, виходячи із тлумачення поняття «діяльність», є певною сукупністю операцій і має відповідний об'єкт, предмет і методи здійснення, зміст яких загалом відповідає певній формі міжнародних економічних відносин і регулюється відповідними до даного змісту інститутами.

Зазначені положення дають змогу визначити ЗЕД як сукупність всіх операцій приватноправових суб'єктів різних юрисдикцій, що відображають форми соціально-економічних відносин між цими суб'єктами з приводу виробництва (створення, залучення у економічні відносини), розподілу, перерозподілу (обміну) та використання (споживання) матеріальних благ (у тому числі природних ресурсів), послуг, валютних цінностей, інформації, об'єктів інтелектуальної власності тощо.

Список використаних джерел:

1. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 16.04.1991 р. №959-ХІІ [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=959-12>.
2. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
3. Науково-практичний коментар Господарського кодексу України / За заг. ред. В.К. Мамутова. – К.: Юрінком Інтер, 2004. – 688 с.
4. Віденська конвенція ООН про договори міжнародної купівлі-продажу товарів [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_003.
5. Конвенція ООН про позовну давність у міжнародній купівлі-продажу товарів 1974 року [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_002.
6. Батченко Л.В. Сутність зовнішньоекономічної діяльності в системі понять економічної науки / Л.В. Батченко, С.Є. Мойсеєнко / Розвиток міжнародних відносин та зовнішньоекономічної діяльності підприємств за сучасних умов: Матер. IV Міжн. наук.-практ. конф. молодих вчених і студентів (м. Донецьк, 26-27 жовтня 2011 р.). – Донецьк: ДонДУУ, 2011. – С. 94-99.